

Structura vocabularului românesc actual

Vocabularul limbii române poate fi studiat din perspectivă sincronică, ceea ce înseamnă urmărirea unei anumite perioade istorice din evoluția lui sau diacronic, evidențiind mobilitatea vocabularului, modificările produse și evoluția acestuia

Atunci când vorbim de lexic vorbim de fapt de straturi lexicale suprapuse, rezultate din interacțiunea noastră cu limbile altor popoare. Din acest motiv, putem considera cuvintele limbii române un tezaur lexical în care este înscrisă istoria societății noastre. Din structura vocabularului, din lexicul limbii române pot fi recunoscute etapele evoluției noastre istorice, contactele noastre ca popor și influențele altor civilizații suprapuse peste fondul original (geto-dac și latin).

Vocabularul și limba nu trebuie confundate, ele nefiind noțiuni sinonime. Între cele două noțiuni distincte există mai degrabă o relație de incluziune, în sensul că vocabularul face parte din limbă. Putem spune că o limbă are nevoie de un vocabular, adică o sumă de cuvinte mono și polisemantice, cu care să opereze. Dar pentru ca aceste cuvinte să fie pe deplin utile pentru comunicare între ele trebuie să se stabilească anumite relații semantice și morfologice sau sintactice. Prin urmare, limba este formată dintr-un vocabular și din relațiile gramaticale care se stabilesc între elementele acestuia, toate acestea având la bază nivelul fonologic, nivelul la care se realizează învelișul sonor al cuvintelor.

Cu toate că este partea cea mai dinamică dintre toate domeniile limbii și mai puțin stabil, fiind format din cele mai numeroase unități constitutive, vocabularul cunoaște o organizare în submulțimi unitare atât la nivel sintagmatic, cât și la nivel paradigmatic.

Din analiza etimologică a celor aproximativ 1500 de cuvinte din fondul principal lexical a reieșit că în jur de 60-66% au origine latină.

Un număr mai mare de cuvinte a analizat D. Macrea, studiind *Dicționarul limbii române moderne* (DLRM). Din statistica efectuată pe cele 49.642 de cuvinte a reieșit că elementele latine moștenite, împreună cu elementele împrumutate de origine romanică (din franceză și italiană) se păstrează în aceeași marjă ca în cazul fondului principal lexical, mai exact 62,55%.

Teoretic, vocabularul este format dintr-o infinitate de cuvinte, numărul acestora fiind proporțional cu aspectele din realitate care trebuie desemnate. Practic însă, vocabularul nu este infinit, dar este foarte greu de stabilit cu exactitate câte cuvinte există, la un moment dat, într-o anumită limbă, deoarece vocabularul are caracteristica de a fi un sistem deschis, ce permite

adăugarea permanentă de unități noi. Prin vocabular, lexicologia se deosebește de fonetică și de gramatică, acestea din urmă fiind compartimentele limbii care lucrează cu sisteme închise.

Numărul cuvintelor comune care aparțin lexicului general a fost aproximat la 140.000. Micul dicționar academic (MDA) inventariază 175.000 de cuvinte, din care 125.000 cuvinte propriu-zise, iar 50.000 reprezintă variante lexicale. Spre comparare, Dicționarul explicativ al limbii române (DEX) înregistrează aproximativ 60.000 de cuvinte și variante.

Dacă adăugăm și numărul neologismelor introduse după anii '90, precum și termenii științifici și tehnici, lexicul general românesc se apropie de 180.000 de cuvinte.

Socotind absolut toate cuvintele folosite în limba română, aici incluzând numele proprii (spre exemplu toponime, antroponime etc.), toți termenii tehnici și științifici, denumiri de specii și animale (fără cele savante), nume de personaje, autori, afixe, precum și împrumuturile neadaptate încă la limba română, numărul total de unități lexicale s-ar apropia de 1.000.000 de unități lexicale

Indiferent de numărul exact al cuvintelor vocabularului în ansamblul său, lingviștii au estimat că un vorbitor cult al limbii române folosește în jur de 30.000 de cuvinte.

În unul din studiile sale, A. Bidu-Vrânceanu menționează că „Lexicul sau vocabularul românei contemporane se remarcă prin cantitatea mare a unităților care îl alcătuiesc, ceea ce-l obligă la segmentări ale obiectului de cercetare.”

Vocabularul este variat și în ceea ce privește originea cuvintelor, mai multe limbi exersându-și influența asupra unităților lexicale care-l compun.

Theodor Hristea afirma că „bogăția unei limbi este dată, în primul rând de bogăția și de varietatea vocabularului ei.”

Lingvistul E. Coșeriu susținea că „limbile constituie până la un anumit punct, tradițiile autonome, dar, în același timp, se află într-o complexă rețea de relații cu fapte și tradiții de natură lingvistică. Limbile există și se dezvoltă nu numai în virtutea rațiunilor interne a echilibrului lor ca sisteme, ci și, mai ales, în relație cu alte fenomene de ordin spiritual și social: limba este legitim legată de viața socială, de civilizație, de artă, de dezvoltarea gândirii, de politică etc, într-un cuvânt, de întreaga viață a omului.”

Citându-l pe Joseph Vendryes, academicianul M. Sala vorbea despre „contactul dintre limbi” care „a existat din cele mai vechi timpuri”. Acesta mai spune că „diferitele colectivități umane au intrat în relație unele cu altele în diverse etape istorice, astfel că acest fenomen a jucat un rol important în evoluția lingvistică.”

În urma contactului cu alte popoare și limba română a suferit o serie de influențe care s-au răsfrânt asupra mai multor domenii. Interesul cercetătorilor a fost reprezentat de tipurile de influențe

asupra vocabularului. Theodor Hristea identifică două căi prin care cuvintele pătrund dintr-o limbă în alta: pe *cale directă*, în urma contactului dintre două popoare și pe *cale indirectă*, prin intermediul cărților, prin scris și citit.

Din punct de vedere etimologic, Hristea consideră că vocabularul românesc actual conține: cuvinte moștenite din latină și cuvinte autohtone, dar și cuvinte de diferite origini: împrumutate din slavă, maghiară, greacă, turcă, germană, limbi latino-romanice, engleză și engleza americană și alte limbi. Pe lângă cele enumerate mai sus, vocabularul ar mai cuprinde: cuvinte formate în limba română, cuvinte cu etimologie necunoscută, cuvinte din alte limbi, neadaptate sistemului lingvistic românesc.

Cuvintele moștenite sunt cuvinte care au o origine în altă limbă, adică au o etimologie externă. În limba română, aceste cuvinte sunt moștenite din sustratul geto-dac și din limba latină. Cele două categorii de cuvinte moștenite formează stratul, respectiv **substratul** limbii române. Toate cuvintele moștenite formează fondul lexical original al limbii române.

Fondul lexical cel mai vechi al limbii române este anteroman, moștenit din limba strămoșilor geto-daci. Cuvintele de origine autohtonă reprezintă substratul limbii române și împreună formează vocabularul autohton. Din acest fond lexical autohton s-au păstrat până astăzi aproximativ 160 de cuvinte, dintre care cele mai cunoscute și folosite sunt: *baci, balaur, bordei, brad, brâu, buză, căciulă, cătun, copac, copil, dărâma, droaie, fărâma, fluier, gard, ghimpe, ghioagă, groapă, grumaz, jumătate, mazăre, mătură, mânz, moș, mugure, năpârcă, noian, păstaie, pârâu, sarbăd, scăpare, sâmbure, strugure, șale, șopârlă, țap, țarc, urdă, vatră, viezure și zgardă.*

Cuvintele moștenite din latină reprezintă stratul limbii române și împreună formează fondul essential al limbii române. Cuvintele de origine latină au intrat în vocabularul limbii române începând cu secolele II-VI, în etapa de formare a poporului român și a limbii române, dar și în secolele următoare și desemnează:

- câmpul lexical al corpului omenesc: *cap, ochi, ureche, tâmplă, păr sprânceană, barbă, piept, umăr, braț, cot, mână, palmă, dinte, gură, limbă, genunchi, picior, carne, piele, sânge, inimă, plămâni, ficat, deget* etc.
- obiecte din gospodărie: *casă, ușă, masă, fereastră, scaun, cuțit, lingură, oală, cuptor, foc, poartă, sapă, secera, cui, ață, lână* etc.
- fenomene ale naturii: *cer, lună, pământ, soare, stea, vânt, nori, ploaie, fulger, tunet, ger, secetă, frig, cald, gheață, râu, vale, câmp, munte* etc.
- alimente: *pâine, sare, apă, lapte, carne, ceapă, untură, varză, legume, miere, făină, vin, friptură* etc.

- grade de rudenie: *fecior, frate, nepot, soră, unchi* etc.
- acțiuni: *a crește, a lucra, a mânca, a întreba, a răspunde, a face, a scrie, a învăța, a spune, a zice, a cânta, a culege, a măcina, a cerne, a toarce, a coase, a se spăla, a da, a se îmbrăca* etc.
- însușiri: *bun, rău, frumos, deștept, tânăr, bătrân, înalt, subțire, lung, dur, aspru; moale, tare, dulce, acru* etc.
- arbori: *prun, măr, păr, cireș, nuc, fragă, mur, alun fag, mesteacăn, salcâm, plop, arin, carpen, frasin* etc.
- păsări și animale: *pui, găină, albină, lebădă, veveriță, cal, bou, porc, câine, capră, ied, urs, vulpe, cerb, șarpe, taur* etc.
- adverbe de timp, de loc, de mod: *ieri, lună, mâine, azi, târziu, atunci, acum, aici, acolo, sus, jos, aproape, bine, rău, ușor, greu, repede, mult, puțin* etc.
- lunile anului: *ianuarie, februarie, martie* etc.
- zilele săptămânii: *luni, marți, miercuri* etc.
- culori: *alb, negru, verde, roșu* etc.

Ponderea elementului latin în vocabularul limbii române, demonstrată în diverse lucrări lingvistice, este de aproximativ 60-70% din totalul cuvintelor. Această realitate incontestabilă, alături de originea latină a gramaticii românești, demonstrează caracterul fundamental latin al limbii române. Cuvintele de origine latină sunt caracterizate de polisemantism și de o mare capacitate de circulație și derivare, fiind totodată și frecvent întâlnite în vorbire, după cum se poate constata din exemplele de mai sus.

Câteva cuvinte moștenite din latina populară mai există doar în limba română. În celelalte limbi romanice nu se mai regăsesc. De exemplu: *a arunca, cântec, a deprinde, farmec, a frământa, fuior, a ierta, a se întâmpla, întâi, junghi, a legăna, lingură, mare, mire, negustor, nutreț, ospăț, plăcintă, plăpând, a rețea, a spăla, a sufleca, a urca* etc.

Cuvintele împrumutate înseamnă împrumuturile din alte limbi (acestea sunt utilizate și cu denumirea de influențe străine) care au pătruns în limbă după momentul în care limba română a devenit un idiom romanic de sine stătător. Prin împrumuturi din alte limbi ne referim la cuvinte și expresii provenite din influențele istorice, de vecinătate și de contact istoric îndelungat, urmare a conviețuirii noastre cu alte popoare.

Un număr important de cuvinte din limba română provine din *limba slavă veche*. Împrumuturile din această limbă formează **superstratul** limbii române. Ele au apărut odată cu venirea slavilor prin părțile locuite de români, în secolul al VII-lea. Deși limba română era deja

formată, având structura ei latină, prin învecinarea și conviețuirea cu slavii, limba noastră a primit numeroase cuvinte de origine slavă. Aceste împrumuturi au fost:

- cuvinte care exprimă grade de rudenie: *nevastă, maică, nene* etc.
- produse: *castravete, slănină, drojdie, oțet* etc.
- mediu casnic: *pod, pivniță, prag, iesle, coteț, plug, topor, lopată, clește, sanie, sită, lanț, coasă* etc.
- câmpul lexical al naturii: *vreme, zăpadă, praf, nisip, deal, pajiște, luncă, ogor, izvor, poiană* etc.
- adjective: *lacom, sărac, bogat, treaz, iute, scump, vesel, prieten, slab, prost, gol* etc.
- câmpul lexical al viețuitoarelor: *cocoș, găscă, veveriță, rac, bivol* etc.
- plante: *ovăz, sfeclă, morcov, hrean, pleavă* etc.
- părți ale corpului omenesc: *gât, obraz, pleoapă, burtă* etc.
- verbe: *a iubi, a munci, a privi, a dărui, a citi, a greși, a lovi, a plăti, a dovedi, a clădi, a opri, a se odihni, a sfârși* etc.

Prof. Nechifor Laura-Elena

Școala Gimnazială Izvoarele, județul Tulcea